

Проблеми теорії та практики застосування законодавства

УДК 341.231.14:349.6:061.1ЄС(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20755997>

**Міжнародно-правові стандарти захисту екологічних прав людини в
контексті європейської інтеграції**

Сівак Володимир Михайлович

доктор філософії в галузі права, доцент кафедри публічного
управління та регіоналістики, Навчально-наукового інституту
публічної служби та управління Національного університету
«Одеська політехніка», м. Одеса,
<https://orcid.org/0009-0007-4854-1585>

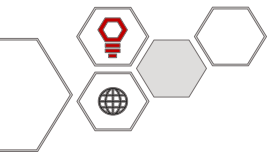
Дуліна Оксана Василівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного
управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту
публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса,
<https://orcid.org/0000-0002-1009-558X>

Сліпенюк Василь Володимирович

доктор філософії за спеціальністю 081 «Право», доцент
кафедри публічної служби та права
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», м. Одеса,
<https://orcid.org/0000-0003-1879-5596>

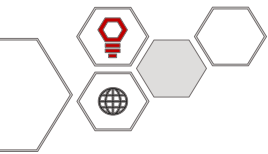
Прийнято: 18.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація. У статті досліджено міжнародно-правові стандарти захисту екологічних прав людини та особливості їх імплементації в національне законодавство України в умовах європейської інтеграції. Актуальність теми зумовлена посиленням екологічних загроз, спричинених збройною агресією Російської Федерації, а також необхідністю гармонізації українського екологічного права з *acquis* Європейського Союзу та положеннями Орхуської конвенції. Метою дослідження є комплексний аналіз міжнародних і європейських підходів до забезпечення екологічних прав людини, визначення проблем їх реалізації в Україні та обґрунтування напрямів удосконалення правового та інституційного механізму їх захисту. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема системно-структурний метод, порівняльно-правовий аналіз, формально-юридичний метод, а також метод узагальнення та правового моделювання. Застосування зазначених методів дозволило розкрити зміст міжнародно-правових стандартів екологічних прав людини, проаналізувати стан національного законодавства України та окреслити напрями його вдосконалення відповідно до європейських вимог.

У результаті дослідження встановлено, що в Україні сформовано розгалужену нормативно-правову базу у сфері охорони довкілля та забезпечення екологічних прав громадян, однак існуючі механізми їх реалізації потребують подальшого посилення. Виявлено, що ключовими міжнародними орієнтирами для розвитку національної системи є положення Орхуської конвенції, екологічне право Європейського Союзу та цілі Європейського зеленого курсу. Обґрунтовано необхідність удосконалення інституційного механізму захисту екологічних прав шляхом посилення ролі органів місцевого самоврядування, розвитку екологічної юстиції, впровадження цифрових інструментів доступу до екологічної інформації та формування інститутів громадського контролю.

Висновки свідчать, що ефективна імплементація міжнародно-правових стандартів у сфері екологічних прав людини є визначальним чинником

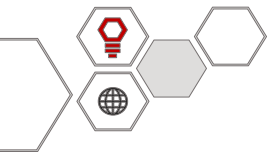
євроінтеграційного розвитку України. Запропоновані у статті підходи спрямовані на розвиток концепції «екологічної демократії», як комплексного механізму забезпечення доступу до екологічної інформації, участі громадськості у прийнятті рішень, доступу до правосуддя та екологічної освіти. Реалізація цих положень сприятиме підвищенню ефективності державної екологічної політики та наближенню національного законодавства до стандартів ЄС.

Ключові слова: екологічні права; права людини; міжнародні стандарти; екологічна безпека; міжнародне право; захист довкілля, право ЄС

International Legal Standards for the Protection of Environmental Human Rights in the Context of European Integration

Abstract. This article examines the international legal standards for the protection of environmental human rights and the peculiarities of their implementation into the national legislation of Ukraine in the context of European integration. The relevance of the topic is обусловлена by the growing environmental threats caused by the armed aggression of the Russian Federation, as well as by the need to harmonize Ukrainian environmental law with the *acquis* of the European Union and the provisions of the Aarhus Convention. The purpose of the study is to provide a comprehensive analysis of international and European approaches to ensuring environmental human rights, identify the challenges of their implementation in Ukraine, and substantiate directions for improving the legal and institutional mechanisms for their protection.

The methodological framework of the study is based on general scientific and special legal methods of research, including the system-structural method, comparative legal analysis, the formal legal method, as well as methods of generalization and legal modeling. The application of these methods made it possible to reveal the content of international legal standards of environmental human rights, analyze the current state of Ukrainian legislation, and outline directions for its improvement in accordance with European requirements. The study found that Ukraine has developed an extensive

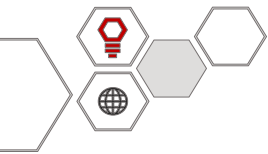

regulatory and legal framework in the field of environmental protection and the safeguarding of citizens' environmental rights. However, the existing mechanisms for their implementation require further strengthening. It was established that the key international benchmarks for the development of the national system are the Aarhus Convention, European Union environmental law, and the objectives of the European Green Deal. The necessity of improving the institutional mechanism for the protection of environmental rights is substantiated through strengthening the role of local self-government bodies, developing environmental justice, introducing digital tools for access to environmental information, and establishing institutions of public environmental oversight.

The conclusions indicate that the effective implementation of international legal standards in the field of environmental human rights is a determining factor in Ukraine's European integration development. The approaches proposed in the article are aimed at developing the concept of «**environmental democracy**» as a comprehensive mechanism for ensuring access to environmental information, public participation in decision-making, access to justice, and environmental education. The implementation of these provisions will contribute to increasing the effectiveness of state environmental policy and bringing national legislation closer to European Union standards.

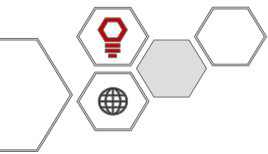
Keywords: environmental rights; human rights; international standards; environmental security; international law; environmental protection; European Union law.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах глобальної політичної нестабільності та збройної агресії РФ проти України суттєво загострюються проблеми забезпечення та реалізації екологічних прав людини, які належать до фундаментальних прав другого покоління та є невід'ємною складовою системи прав людини в цілому. Масштабні екологічні наслідки

воєнних дій, що проявляються у забрудненні ґрунтів, атмосферного повітря, водних ресурсів, руйнуванні екосистем та об'єктів природно-заповідного фонду, формують нові виклики для національної правової системи України та міжнародного правопорядку у сфері охорони довкілля. Особливої актуальності зазначена проблематика набуває з огляду на те, що зафіксовані державними органами випадки екологічної шкоди та оцінені збитки довкіллю мають безпрецедентний характер і виходять за межі традиційних механізмів екологічного регулювання. Це зумовлює необхідність переосмислення ефективності існуючих правових інструментів захисту екологічних прав людини, а також пошуку нових підходів до їх гарантування в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Водночас наявна нормативно-правова база України у сфері охорони довкілля, попри її значну розгалуженість, потребує подальшої гармонізації з міжнародно-правовими стандартами, зокрема положеннями Орхуської конвенції, екологічним аспис Європейського Союзу та стратегічними орієнтирами Європейського зеленого курсу. Це обумовлено процесами європейської інтеграції України, які передбачають імплементацію комплексних екологічних стандартів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку, екологічної безпеки та належного рівня захисту прав людини на безпечне довкілля.

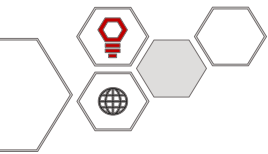
Таким чином, ключовою науковою проблемою є недостатня ефективність існуючих міжнародно-правових та національних механізмів захисту екологічних прав людини в умовах сучасних викликів, зокрема воєнних дій, а також необхідність їх адаптації до стандартів Європейського Союзу в межах інтеграційного процесу України. Зв'язок поставленої проблеми з науковими та практичними завданнями полягає у необхідності комплексного дослідження міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини, визначення рівня їх імплементації у національне законодавство України та розробки пропозицій щодо вдосконалення інституційного механізму їх реалізації. Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його

результатів для удосконалення діяльності органів публічної влади, зокрема у сфері екологічного управління, місцевого самоврядування, екологічного моніторингу та правосуддя, а також для формування ефективної моделі екологічної демократії, що відповідатиме європейським стандартам.

У цьому контексті результати дослідження спрямовані на вирішення актуальних завдань удосконалення екологічного законодавства України, підвищення ефективності гарантій реалізації екологічних прав громадян та забезпечення їх належного захисту в умовах трансформаційних процесів, пов'язаних із європейською інтеграцією та післявоєнною відбудовою держави.

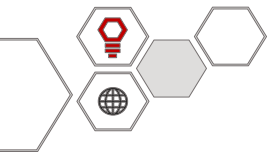
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини в умовах європейської інтеграції України є предметом активного наукового дискурсу в межах екологічного, конституційного, міжнародного та європейського права. У сучасній українській юридичній науці значний внесок у дослідження екологічних прав людини зробили В. Андрейцев, який концептуалізував екологічні права як систему юридичних можливостей особи у сфері природокористування та екологічної безпеки, та Г. Анісімова, яка розглядала екологічні права крізь призму сукупної міри можливої поведінки особи у сфері використання та охорони природних ресурсів. Ці підходи залишаються базовими для сучасних досліджень і використовуються як теоретичне підґрунтя для подальших наукових розробок. Окремі аспекти класифікації екологічних прав та їх систематизації були розкриті у працях В. Кобринського та А. Камінського, які узагальнили підходи до структурування екологічних прав і обов'язків людини та громадянина. Їхні висновки є важливими для формування комплексного розуміння системи екологічних прав у національному праві. Суттєвий внесок у розвиток досліджень екологічного управління та ролі органів публічної влади здійснено у працях А. М. Пугача, який визначив основні функції державного управління у сфері охорони довкілля, зокрема охорону довкілля, забезпечення екологічної безпеки та регулювання природокористування. Дослідження

Ю. М. Кириченко доповнюють цей напрям, акцентуючи увагу на значенні місцевого самоврядування у реалізації екологічної політики та захисті екологічних прав на локальному рівні.

Важливими для формування сучасного підходу до екологічної юстиції є роботи Х. Марич та А. Карпюк, які обґрунтовують доцільність запровадження спеціалізованих судових механізмів у сфері довкіллевого правосуддя та розглядають переваги суддівської спеціалізації у екологічних спорах. Ці напрацювання створюють теоретичну основу для дискусії щодо формування спеціалізованих екологічних судів або палат. Окремий блок досліджень присвячено міжнародно-правовим стандартам у сфері екологічних прав. Так, значну увагу приділено положенням Орхуської конвенції, яка закріплює три ключові процесуальні гарантії: доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя у справах, що стосуються довкілля. У цьому контексті також аналізується екологічне право Європейського Союзу та імплементація його норм у національні правові системи держав-кандидатів на вступ до ЄС. В останні роки посилилася наукова увага до питань «зеленого переходу» та Європейського зеленого курсу, що розглядається як стратегічна основа трансформації екологічної політики ЄС. Дослідження в цьому напрямі підкреслюють необхідність інтеграції кліматичних цілей, збереження біорізноманіття та сталого розвитку в національні правові системи, зокрема України. Разом із тим, попри значну кількість наукових напрацювань, у сучасній доктрині зберігаються суттєві прогалини. Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються:

- комплексна імплементація міжнародно-правових стандартів екологічних прав людини в умовах воєнного стану;
- вплив збройних конфліктів на трансформацію екологічних правових механізмів;
- практичні моделі реалізації концепції екологічної демократії в національному законодавстві;

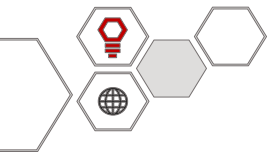
- інституційне забезпечення екологічного правосуддя в контексті євроінтеграції України;
- роль цифровізації у забезпеченні доступу до екологічної інформації та громадської участі.

Окремо слід зазначити, що наявні дослідження часто розглядають екологічні права фрагментарно — або в межах міжнародного права, або в межах національного адміністративного чи конституційного права, що ускладнює формування цілісного підходу до їх захисту. Таким чином, дана стаття спрямована на заповнення існуючих наукових прогалин шляхом комплексного аналізу міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини, їх взаємозв'язку з процесами європейської інтеграції України, а також розробки пропозицій щодо вдосконалення інституційного та нормативного механізму їх реалізації в умовах сучасних екологічних і безпекових викликів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць, присвячених міжнародно-правовим стандартам захисту екологічних прав людини, імплементації права Європейського Союзу та розвитку екологічного законодавства України, низка ключових аспектів залишається недостатньо дослідженою та потребує подальшого наукового осмислення.

По-перше, у сучасній юридичній доктрині відсутній цілісний підхід до **захисту екологічних прав людини в умовах збройного конфлікту**, зокрема щодо адаптації міжнародно-правових механізмів до ситуацій масового та системного екологічного ураження територій. Існуючі дослідження здебільшого розглядають екологічні права у стабільних правових умовах, що не враховує специфіки воєнних екологічних злочинів.

По-друге, недостатньо розкрито проблему **інституційної спроможності національної системи екологічного управління** в умовах євроінтеграційних змін. Зокрема, бракує комплексного аналізу ефективності взаємодії органів

державної влади та місцевого самоврядування у сфері реалізації екологічних прав людини.

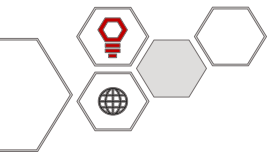
По-третє, у наукових дослідженнях фрагментарно висвітлено питання **імплементації екологічного acquis ЄС у контексті переговорного розділу 27 «Довкілля та зміна клімату»**, що ускладнює формування системного уявлення про механізми правової адаптації українського законодавства до європейських стандартів.

По-четверте, недостатньо розробленою залишається проблема **нормативного та доктринального закріплення поняття екологічної демократії**, яка у чинних дослідженнях розглядається переважно через окремі її елементи (доступ до інформації, участь громадськості, доступ до правосуддя), але не як єдина інтегрована правова категорія.

По-п'яте, потребує подальшого дослідження питання **розвитку екологічної юстиції**, включно з можливістю створення спеціалізованих судових палат, а також оцінки їх ефективності у забезпеченні захисту екологічних прав людини.

Причинами недостатньої розробленості зазначених аспектів є динамічність змін у сфері екологічного права, зумовлена євроінтеграційними процесами України; новизна викликів, пов'язаних із масовою екологічною шкодою внаслідок збройної агресії; а також відсутність усталених теоретико-правових моделей інтеграції екологічних стандартів ЄС у національну правову систему з урахуванням кризових умов.

Важливість дослідження зазначених невирішених питань полягає у тому, що вони безпосередньо впливають на ефективність реалізації конституційного права людини на безпечне довкілля, рівень відповідності національної правової системи міжнародним та європейським стандартам, а також на здатність держави реагувати на екологічні наслідки війни та забезпечувати відновлення довкілля. Дослідження цих аспектів дозволить сформулювати більш цілісне уявлення про механізми захисту екологічних прав людини та визначити напрями

вдосконалення правового регулювання і діяльності органів публічної влади в Україні. У межах даної статті автори планують зосередитися на:

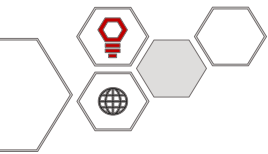
- аналізі міжнародно-правових стандартів у сфері екологічних прав людини;
- оцінці стану їх імплементації в національне законодавство України;
- дослідженні впливу євроінтеграційних процесів на трансформацію екологічного права;
- обґрунтуванні концепції екологічної демократії як комплексного правового інституту;
- визначенні напрямів удосконалення інституційного механізму захисту екологічних прав людини в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Актуальність дослідження міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини зумовлена необхідністю реагування на сучасні екологічні виклики, спричинені збройною агресією проти України, а також процесами європейської інтеграції, що передбачають імплементацію *acquis* Європейського Союзу та гармонізацію національного екологічного законодавства із європейськими стандартами. У цих умовах особливої значущості набуває питання ефективності правових та інституційних механізмів забезпечення екологічних прав людини.

Метою статті є комплексний аналіз міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини та визначення особливостей їх імплементації в національне законодавство України в умовах європейської інтеграції, а також обґрунтування напрямів удосконалення правового та інституційного механізму їх реалізації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

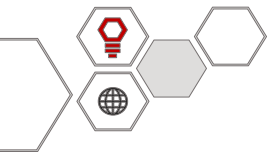
- дослідити зміст і систему міжнародно-правових стандартів у сфері захисту екологічних прав людини, зокрема положення Орхуської конвенції та відповідні норми права Європейського Союзу;

- проаналізувати особливості імплементації міжнародних екологічних стандартів у національне законодавство України;
- оцінити вплив євроінтеграційних процесів на трансформацію системи захисту екологічних прав людини;
- визначити роль органів державної влади та місцевого самоврядування у забезпеченні реалізації екологічних прав громадян;
- обґрунтувати доцільність запровадження концепції екологічної демократії як інтегрованого механізму реалізації екологічних прав людини;
- окреслити напрями вдосконалення інституційного забезпечення захисту екологічних прав людини в Україні, включаючи розвиток екологічної юстиції та цифрових інструментів екологічного управління.

Виконання зазначених завдань дозволить сформувати цілісне наукове уявлення про сучасний стан і перспективи розвитку міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини в Україні, а також визначити практично орієнтовані шляхи вдосконалення національної правової системи в умовах європейської інтеграції та зростаючих екологічних ризиків.

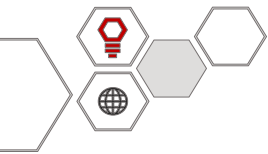
Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах глобальної політичної нестабільності, що як наслідок призводить до порушення економічних, соціальних, культурних, а також екологічних прав громадян. За даними Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства та Державної екологічної інспекції, збройна агресія РФ проти України продовжує спричиняти катастрофічні наслідки, так станом на 16 березня 2026 року Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами зафіксовано 10 885 випадків шкоди довкіллю. Держекоінспекцією розраховано збитки довкіллю, які становлять майже 6,4 трлн грн, зокрема: 1,34 трлн грн - за забруднення ґрунтів та засмічення земельних ресурсів внаслідок ракетно-бомбових уражень; 1,15 трлн грн - за забруднення атмосферного повітря продуктами горіння; 120 млрд грн - за забруднення, засмічення водних ресурсів

та самовільне користування водними ресурсами; 3,8 трлн грн - збитки завдані територіям та об'єктам ПЗФ (природно-заповідного фонду). російська федерація продовжує щодня вчиняти екологічні злочини на території України, використовуючи війну як інструмент руйнування екосистем та створення транскордонних загроз [1]. Важливим для подальшого захисту екологічних прав, які передбачатимуть побудову відповідної правової та інституційної системи, що ефективно виявлятиме, реагуватиме та попереджатиме можливі порушення екологічних прав людини. На початку наукового дослідження, кінцевою метою якого є конкретні пропозиції вдосконалення законодавства, а також функціонування органів публічної влади, варто розглянути позиції дослідників даного питання.

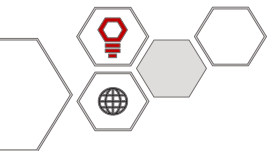
В. Кобринським та А. Камінським в публікації «Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянина» [2], публікують дві думки вчених, які ми візьмемо за основу нашого дослідження. В. Андрейцев визначив поняття екологічних прав громадян як сукупність юридичних можливостей і засобів, що спрямовані на задоволення потреб громадян у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. На його думку, екологічні права громадян поділяються на галузеві та міжгалузеві [3]. На думку Г. Анісімової, екологічні права громадян є сукупною мірою можливої поведінки у галузі належності екологічних об'єктів, їх використання, відтворення й охорони навколишнього природного середовища. Класифікацію екологічних прав громадян здійснено залежно від екологічних, соціальних, економічних та інших чинників [4].

Правову основу регулювання екологічних прав людини в Україні становлять: Конституція України [5], Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [6], Закон України «Про управління відходами» [7], Кодекс України «Про надра» [8], Земельний кодекс України [9], Лісовий кодекс України [10], Водний кодекс України [11] Закон України «Про

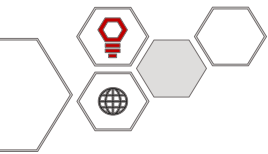
пестициди і агрохімікати» [12], Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» [13], Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [14], Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [15], Закон України «Про тваринний світ» [16], Закон України «Про рослинний світ» [17], Закон України «Про внесення зміни до статті 17 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [18], Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [19], Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [20], Указ Президента України №111/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» [21], Постанова Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» [22], Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) [23].

Аналіз національних нормативно-правових актів свідчить, що екологічні права людини закріплені у Конституції України, де відповідно стаття 16 Конституції України визначає обов'язком держави забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, стаття 50 визначає, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [5]. Стаття 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачає наступний перелік екологічних прав громадян України: а) безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище; б) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних

осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань; в) участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів; г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; д) об'єднання в громадські природоохоронні формування; е) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом; є) участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля; ж) одержання екологічної освіти; з) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище; и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом; і) участь у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки [6].

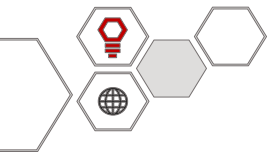
Реалізація функцій державного управління покладається на органи публічної влади, дослідник А. М. Пугач визначає основними напрямками здійснення таких функцій є: охорона довкілля, екологічна безпека, природокористування. У широкому розумінні діяльність спеціалізованих органів у цій сфері полягає у здійсненні конкретних дій на користь охорони навколишнього природного середовища на основні законодавчо визначених правил і норм. Уніфікація визначених функцій управління у сфері охорони довкілля відкриває спектр нових перспективних досліджень у цьому напрямі, які мають бути спрямовані на розкриття нових функцій згідно з новопоставленими завданнями [24]. В інституційному контексті органами публічної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища, а також метою яких є забезпечення реалізації екологічних прав громадян є Міністерство захисту

довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України, Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм.

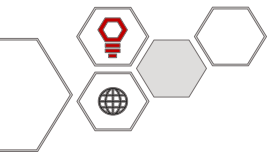
З 2021 року в Україні розпочала свою роботу Спеціалізована екологічна прокуратура, на момент створення у серпні 2021 року, Спеціалізована екологічна прокуратура здобула статус самостійного структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, яка відповідно до «Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора» [25] була наділена повноваженнями щодо організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, здійснення повноважень представництва інтересів держави у суді, здійснення діяльності як спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції поза межами кримінального провадження, а також участь у розгляді судами справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, у природоохоронній сфері тощо [26].

Констатуємо, що в Україні наявний правовий фундамент регламентації екологічних прав людини та сформована система органів публічної влади, які реалізують державну політику у відповідній сфері. Погоджуємося із позицією викладеною в роботі Ю.М. Кириченко «Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони навколишнього природного середовища», вказано, що багато проблемних питань можуть і повинні вирішуватися на місцевому рівні. Це дає змогу врахувати екологічні інтереси населення відповідних територій при прийнятті рішень щодо розвитку продуктивних сил, передачі окремих природних об'єктів у користування юридичним і фізичним особам тощо. Через місцеві органи влади найбільш предметно реалізується принцип гармонійного збалансованого розвитку, а через систему місцевого

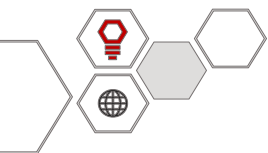
екологічного управління здійснюється політика охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, підтримки екологічного балансу. На місцевому рівні найповніше поєднуються духовні й екологічні інтереси населення, культурні й екологічні традиції [27]. Низка нормативно-правових визначає особливу роль місцевого самоврядування в питанні захисту екологічних прав людини, зокрема, стаття 15 та 19 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Беручи за основу проголошену в преамбулі української Конституції позицію про незворотність європейського та євроатлантичного курсу України [5], Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року [28], набуття Україною статусу кандидата в члени ЄС та погодження у грудні 2023 року відкриття переговорів з Україною про вступ [29]. Слушним видається висновок науковців Г.І. Балюк, Ю.О. Балюк та О.В. Бевз, що для України актуальним є вивчення досвіду імпорту екологічної політики і права ЄС, його адаптації і введення у національне законодавство. Розділ 27 «Довкілля та зміна клімату» – один із найбільших і найскладніших у переговорах щодо членства в ЄС, адже охоплює десятки директив, регламентів і стандартів, які мають бути адаптовані та втілені в національну практику. Наразі Україна проходить важливий етап євроінтеграційного процесу – скринінг національного законодавства за переговорним розділом 27 «Довкілля та зміна клімату». Офіційний скринінг, який відбувся в червні 2025 р. в Брюсселі, це етап, на якому Європейська Комісія спільно з країною-кандидатом на членство в ЄС аналізують відповідність національного законодавства країни-кандидата відповідному *acquis* ЄС (праву ЄС) [30]. Заступниця Міністра з питань європейської інтеграції Ольга Юхимчук, яка очолювала українську делегацію в Брюсселі, за результатами скринінгу відзначила: «Дякую всім українським фахівцям, які відповідально та злагоджено працювали над підготовкою і проведенням цієї сесії. Окрема подяка

європейським колегам за конструктивні коментарі, професійний діалог і відкритість до співпраці. У підсумку ми отримали потужну синергію, яка вже зараз допомогла нам окреслити межі подальших завдань. Ми залишаємося в тісному контакті з нашими партнерами з ЄС і рухаємося вперед до повної інтеграції в європейську екологічну політику» [31].

Необхідним буде продовження процесу гармонізації українського законодавства не лише з чинними директивами ЄС, а й із цілями Європейського зеленого курсу – це пакет політичних ініціатив, який має на меті спрямувати Європейський Союз на шлях зеленого переходу з кінцевою метою досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року [32]. Даний курс формує основи майбутньої екологічної політики Європейського Союзу. Таблиця розроблена І. В. Кицюк, Н. С. Наumenко, В. В. Присяжнюком, допоможе зрозуміти основні акценти екологічної політики ЄС.

Таблиця 1

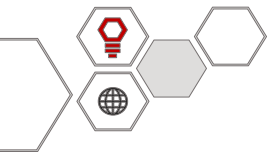
Діяльність Європейського Союзу в контексті Європейського зеленого курсу

Напрямки діяльності	Цілі
Клімат	Стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року
Енергетика	Перехід до чистої та ефективної енергії
Навколишнє середовище та океани	Захист біорізноманіття та екосистем
Сільське господарство	Система здорового харчування для людей і планети
Транспорт	Забезпечення ефективного, безпечного та екологічно чистого транспорту
Промисловість	Промислова стратегія для конкурентоспроможної, зеленої та цифрової Європи
Дослідження та інновації	Розвиток досліджень та інновацій, що стимулюють трансформаційні зміни
Фінанси та регіональний розвиток	Сталі інвестиції для реалізації Європейського зеленого курсу
Новий європейський Баугауз	Поєднання Європейського зеленого курсу з життєвим простором та досвідом для покращення якості життя громадян країн-членів ЄС

Джерело: складено колективом авторів [33] на основі інформації Єврокомісії [34]

Євроінтеграційний курс України зумовлює необхідність подальшої гармонізації національного екологічного законодавства з *acquis* ЄС та впровадження стандартів, передбачених переговорним розділом 27 «Довкілля та зміна клімату». Водночас орієнтація на цілі Європейського зеленого курсу сприятиме формуванню сучасної екологічної політики України, спрямованої на досягнення кліматичної нейтральності, збереження довкілля та забезпечення сталого розвитку держави.

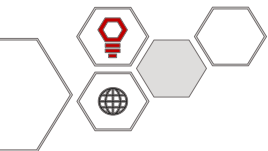
Наведені нами статистичні дані щодо масштабів екологічної шкоди завданої в наслідок збройної агресії РФ проти України свідчать про формування нових викликів для системи захисту екологічних прав людини та необхідність

удосконалення механізмів реагування органів публічної влади. Для подальшого наукового обґрунтування запропонованих пропозицій, а також з метою забезпечення всебічного дослідження, пропонуємо закріпити на законодавчому рівні поняття «екологічна демократія», як складову державної екологічної політики, що включатиме основні елементи, які відображено в Орхуській конвенції [23], а саме:

- доступ до екологічної інформації в тому числі цифрова доступність;
- участь громадськості у прийнятті рішень та контролю у сфері охорони навколишнього середовища;
- доступ до екологічного правосуддя;
- екологічну освіту та просвіту населення. Нормативно-правове визначення поняття «екологічна демократія» пропонуємо викласти в Законі України

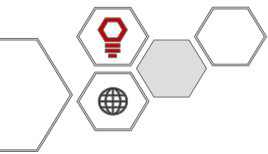
«Про охорону навколишнього природного середовища». Нами пропонується наступне авторське визначення: екологічна демократія — це форма взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, що ґрунтується на системі політико-правових, організаційних та інституційних механізмів реалізації екологічних прав людини і спрямована на забезпечення доступу до екологічної інформації в тому числі цифрова доступність, участь громадськості у прийнятті рішень та контролю у сфері охорони навколишнього середовища, доступ до екологічного правосуддя, екологічну освіту та просвіту населення. Безумовно, що дане визначення може бути предметом подальшого наукового осмислення та вдосконалення врахуючи актуальні виклики, що постають перед Українською державою, в умовах трансформаційних процесів та зовнішньополітичних викликів. Але очевидним, в контексті євроінтеграційних прагнень України, із переглядом національного законодавства та імплементацією екологічного аспис Європейського Союзу, необхідним буде розробка та прийняття окремого Закону України «Про екологічну демократію» головною метою якого має бути системне врегулювання правових засад участі громадян та їх об'єднань у формуванні та реалізації державної екологічної

політики, забезпечення відкритості діяльності органів публічної влади у природоохоронній сфері, посилення гарантій захисту екологічних прав людини та імплементація європейських стандартів екологічного врядування.

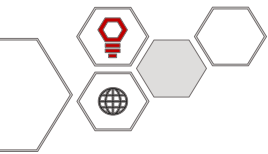
Провідну роль в забезпеченні екологічних прав громадян повинні відігравати органи місцевого самоврядування. Підтвердженням нашої тези слугує місце та роль органів місцевого самоврядування в системі публічного управління ЄС. Аналіз принципів, закріплених Хартією місцевого самоврядування, свідчить про те, що сучасна Європа вбачає у місцевому самоврядуванні надзвичайно важливий елемент демократії. Насамперед, йдеться

про зведення ролі держави до необхідного мінімуму, обмеження бюрократичного тиску з боку чиновництва, що сприяє залученню людей до цінностей народовладдя. Досвід самоуправління, а головне - вироблені ним уміння, виховують у населення почуття громадянської відповідальності за прийняття рішень щодо місцевого розвитку [35]. Україна ратифікувала Хартію у 1997 році, таким чином документ став частиною українського законодавства. Тому маємо низку теоретико-правових пропозицій щодо функції органів місцевого самоврядування у сфері захисту екологічних прав громадян, що можливо реалізувати через посилення ролі місцевого самоврядування. Доцільно запропонувати ряд обов'язкових положень, що в перспективі повинні бути відображені ключових нормативно-правових актах, які регламентують роботу місцевого самоврядування, а саме Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад». По-перше запровадження *місцевих екологічних омбудсменів* – основним завданням яких буде координації зусиль всіх суб'єктів територіальної громади та розгляд звернень громадян щодо порушення екологічних прав, моніторинг екологічної ситуації на території громади та взаємодія з органами державної влади у сфері охорони довкілля. Омбудсмен повинен на початковому етапі допомагати відділам екології, що створені в структури місцевої ради, а в перспективі замінити їх. В даному аспекті важливо буде також презентувати позицію

Ю.М. Кириченко, науковець зазначає, що ефективність та результативність здійснення діяльності муніципальних органів у галузі охорони навколишнього природного середовища з метою забезпечення сталого природокористування та збереження довкілля залежить від чіткого розмежування функцій і повноважень органів місцевого самоврядування та законодавчого регламентування відповідальності місцевих органів влади за прийняті ними рішення [27]. Крім того, доцільним є створення при місцевих радах постійно діючих **екологічних рад** в при спеціально уповноважених місцевих органах, що реалізують екологічну політику, із залученням представників громадських організацій, наукових установ та бізнесу, але така рада повинна бути пропорційно представлена також людьми, які мають, щонайменше другий (магістерський) рівень вищої освіти із освітньої спеціальності, яка відповідає функціям «екологічної ради». Норма щодо представництва фахівців із відповідним рівнем вищої освіти та спеціальності не є новою, наприклад склад архітектурно-містобудівної ради повинен включати фахівців у сфері будівництва, містобудування та архітектури за кількістю повинні становити не менше п'ятдесяти відсотків від загальної кількості членів Ради [36]. Це підвищить експертний рівень прийняття висновків та рекомендацій. Такі дорадчі органи сприятимуть реалізації принципів екологічної демократії, забезпечуватимуть участь громадськості у формуванні місцевої екологічної політики та здійсненні громадського контролю за природоохоронною діяльністю.

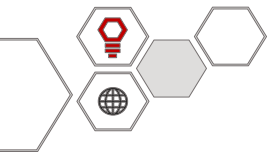
Важливим напрямом удосконалення діяльності органів місцевого самоврядування має стати запровадження **обов'язкових цифрових платформ екологічної інформації територіальних громад**. На таких ресурсах повинна розміщуватися інформація про стан довкілля, результати екологічного моніторингу, дані про джерела забруднення, екологічні програми та проекти рішень, що можуть впливати на стан навколишнього природного середовища. Безумовно, що перелік пропозицій не є вичерпним, та потребує подальшого наукового розвитку, але розпочинає дискусію щодо зміни підходів в роботі

органів місцевого самоврядування, які стосуються реалізації місцевої екологічної політики.

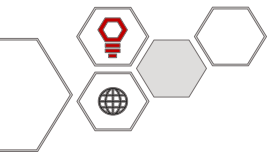
Розвиток екологічної юстиції є перспективним напрямом, який дозволить контролювати дотримання законодавства в сфері екології. П'ять років функціонує Спеціалізована екологічна прокуратура, тому перспективним виглядає пропозиція щодо створення спеціалізованих екологічних судових палат або навіть екологічних судів за моделями окремих європейських держав, зокрема у Швеції та Австрії [37]. Х. Марич та А. Карпюк використовують поняття «довкілеве правосуддя», зазначають, що суддівська спеціалізація з різних категорій справ сприяє підвищенню професійної компетентності суддів. Спеціалізація суддів з довкілєвих питань передбачає зосередження уваги і зусиль на поглибленому вивченні природоохоронного законодавства та практики його застосування. Своєю чергою відповідні знання та навички суддів у довкілєвій сфері матимуть вплив на якість та ефективність судового процесу. Спеціалізація суддів може стати тим фактором, що прискорить судовий розгляд, водночас не впливаючи негативно на якість вирішення спорів [38] та обстоюють позицію, що довкілеве правосуддя може як і обмежитись функціонуванням окремих спеціалізованих довкілєвих підрозділів у судах, зменшуючи таким способом видатки на організацію нових судів, так і включати формування системи спеціалізованих довкілєвих судів на всій території країни, в тому числі і вищого спеціалізованого суду, що потребуватиме додаткових витрат на організацію нових судів [38]. Погоджуємось із такою думкою, адже земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, відповідно до статті 13 Конституції України є власністю Українського народу [5], а отже потребують ефективного захисту, що об'єднує положення національних нормативно-правових актів, інституційних змін, реформування системи прокуратури та судоустрою.

Політичний ландшафт в Україні неодмінно зазнає кардинальних змін, переорієнтація політичних партій буде суттєво відрізнятись від гасел

пропонованих громадян України на виборах 2019 та 2020 року. Враховуючи одну з визначальних ролей екології в політиці Європейського Союзу, у нашій державі може відбутися розвиток політичного представництва екологічних інтересів громадян через інституціоналізацію екологічного порядку денного в діяльності українських політичних партій. Згідно діючого Виборчого кодексу [39] політичні партії обираються до складу головного законодавчого органу – Верховної ради України, та до місцевих рад, а громадах 10 тисяч і більше виборців кандидати в депутати можуть балотуватися лише від політичних партій. Як наслідок, політичні партії формують органи публічної влади, які приймають нормативно-правові акти, та місцеві (міські, сільські, селищні, районні, обласні) програми, як це відбувається в країнах-членах ЄС. На останніх виборах до Європарламенту «Зелені/ЄВФА - Група Зелених/Європейського вільного альянсу» отримали – 7,36% [40] тобто 53 мандати із 720 місць. На парламентських виборах 2025 року Німеччині Партія «Союз 90 / Зелені» отримала 11,6 % голосів виборців [41], а вже в березні 2026 року на виборах у німецькій землі Баден-Вюртемберг партія «Зелені» здобула перемогу на земельних виборах, з невеликим відривом випередивши Християнсько-демократичний союз (ХДС) чинного канцлера Фрідріха Мерца [42]. Тому, можливо ми будемо спостерігати тенденцію, коли особливо в умовах європейської інтеграції це може призвести до формування впливових політичних сил «зеленого» спрямування в Україні, здатних в тому числі, забезпечити системне впровадження міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини.

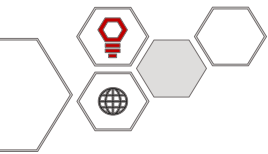
Висновки. Проведене дослідження міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини в умовах європейської інтеграції України дозволяє узагальнити, що сучасна система гарантування права на безпечне довкілля перебуває на етапі глибокої трансформації під впливом як глобальних екологічних викликів, так і наслідків збройної агресії Російської Федерації. Встановлено, що екологічні права людини дедалі більше набувають

комплексного характеру, поєднуючи матеріальні та процесуальні гарантії, закріплені як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах, зокрема в Орхуській конвенції та праві Європейського Союзу.

У ході дослідження підтверджено, що національна правова система України містить розгалужену нормативну базу у сфері охорони довкілля та захисту екологічних прав людини. Водночас її ефективність залишається обмеженою через фрагментарність імплементації європейських стандартів, недостатню узгодженість інституційної системи та потребу в модернізації механізмів екологічного управління. Особливої ваги набуває необхідність адаптації національного законодавства до вимог переговорного розділу 27 *acquis* ЄС та стратегічних орієнтирів Європейського зеленого курсу. Аналіз наукових підходів засвідчив, що, попри значну кількість досліджень у сфері екологічного права, недостатньо розробленими залишаються питання інтеграції екологічних прав у кризових умовах воєнного стану, а також концептуалізації екологічної демократії як цілісного правового явища. Саме ці аспекти визначають необхідність подальшого наукового пошуку та розвитку відповідних доктринальних підходів.

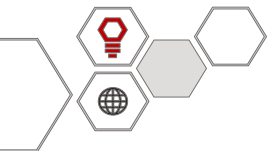
Порівняння поставленої мети із отриманими результатами свідчить, що всі визначені у роботі завдання були виконані. Зокрема, здійснено аналіз міжнародно-правових стандартів захисту екологічних прав людини, досліджено стан їх імплементації в Україні, окреслено вплив євроінтеграційних процесів на трансформацію національної правової системи та запропоновано напрями вдосконалення інституційного механізму захисту екологічних прав. Окрему увагу приділено обґрунтуванню концепції екологічної демократії як інтегрованого підходу до забезпечення екологічних прав людини, що включає доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень, доступ до правосуддя та екологічну освіту. Запропоновані підходи мають потенціал для подальшого нормативного закріплення та розвитку у законодавстві України.

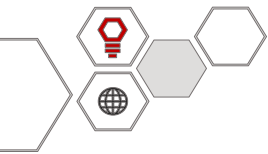
Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка ефективних моделей екологічного врядування в умовах післявоєнного відновлення, удосконалення механізмів екологічної юстиції, а також поглиблений аналіз цифрових інструментів забезпечення екологічних прав людини. Доцільним також є застосування порівняльно-правового методу з метою вивчення досвіду держав Європейського Союзу щодо реалізації екологічних прав у межах сталого розвитку та кліматичної нейтральності. Узагальнюючи, можна констатувати, що результати дослідження підтверджують його наукову та практичну значущість, а також окреслюють підґрунтя для подальшого розвитку доктрини екологічних прав людини в умовах європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Наслідки збройної агресії росії: в Україні зафіксовано 10 885 випадків шкоди довкіллю на суму 6,4 трлн грн. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/ddc09c85-a606-447e-b944-688f5c908f54?lang=uk-UA&title=ShkodaDovkilliu> (дата звернення: 19.04.2026).
2. Кобринський В., Камінський А. Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянина. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 54–58. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/12.pdf.
3. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій в схемах. – К., 1996
4. Анісімова Г.В. Здійснення громадянами екологічних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 1996.
5. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
7. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>.
8. Про надра : Кодекс України від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text>.
9. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
10. Лісовий кодекс України : Кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.
11. Водний кодекс України : Кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text>.
12. Про пестициди і агрохімікати : Закон України від 02.03.1995 № 86/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-вр#Text>.
13. Про поводження з радіоактивними відходами : Закон України від 30.06.1995 № 255/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255/95-вр#Text>.
14. Про охорону атмосферного повітря : Закон України від 16.10.1992 № 2707-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text>.
15. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.
16. Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>.
17. Про рослинний світ : Закон України від 09.04.1999 № 591-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.
18. Про внесення зміни до статті 17 Закону України "Про оцінку впливу на довкілля" щодо запобігання виникненню і поширенню коронавірусної

хвороби (COVID-19) : Закон України від 18.06.2020 № 733-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-20#Text>.

19. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.

20. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20.03.2018 № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19#Text>.

21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» : Указ Президента України від 23.03.2021 № 111/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505>.

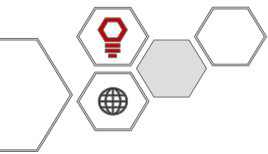
22. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : Постанова Верхов. Ради України від 05.03.1998 № 188/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188/98-вр#Text>.

23. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція) : Конвенція, Міжнар. док. від 25.06.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text.

24. Пугач А. М. Функції державного управління У сфері охорони довкілля. Держава та регіони. 2019. № 2 (66). С. 123–126. URL: https://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2019/23.pdf.

25. Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: Наказ Офісу Генерального прокурора від 02.08.2021 р. № 247. ZakonOn-line. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0489905-20#Text>

26. Рогозіннікова К. С. Спеціалізована екологічна прокуратура як суб'єкт захисту прав громадян на екологічну безпеку. Юридичний вісник. 2024. № 3 (72). С. 34–42. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.72.19054>.

27. Кириченко Ю. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері охорони навколишнього природного середовища. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 2. С. 226–229. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/58>.

28. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

29. Ukraine's path towards EU accession. *An official website of the European Union*. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/ukraines-path-towards-eu-accession_uk (date of access: 16.04.2026).

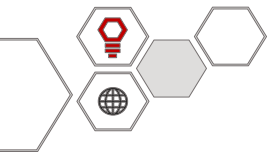
30. Балюк Г., Балюк Ю., Бевз О. Принципи і закономірності розвитку та формування європейського екологічного права. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 4. С. 11–18. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.1>.

31. Україна на крок ближче до ЄС: Завершено офіційний скринінг за переговорним розділом 27 «Навколишнє середовище, клімат та цивільний захист». *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. URL: <https://mepr.gov.ua/?p=77308> (дата звернення: 05.04.2026).

32. European Green Deal. European Council. Council of the European Union :веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/> (дата звернення: 05.04.2026).

33. Кицюк І. В., Науменко Н. С., Присяжнюк В. В. Європейський зелений курс: можливості та наслідки для українського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-87>.

34. The European Green Deal. European Commission: веб-сайт. URL: https://commission.europa.eu/strateg-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 05.04.2026).

35. Величко В. О. Європейський досвід організації місцевого самоврядування та можливості його застосування в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. № 20. С. 59–64. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/26d57a4d-791c-4046-8ba7-11be38c5e615/content>.

36. Про затвердження Типового положення про архітектурно-містобудівні ради : Наказ Мінрегіон України від 07.07.2007 № 108 : станом на 20 трав. 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-11#Text>.

37. Завгородня В. М., Кравець Я. В. Екологічні суди: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 70–74. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2018/19.pdf

38. Марич Х., Карпюк А. (2024) Довкілляве правосуддя в Україні та світі. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: "Юридичні науки"*. Том. 11, № 3 (43), С. 161-167. DOI: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2024/oct/36057/24.pdf>

39. Виборчий кодекс України : Кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>.

40. European Parliament 2024-2029. Constitutive session. European Parliament. URL: <https://results.elections.europa.eu/en/european-results/2024-2029/> (date of access: 13.05.2026).

41. Результаты парламентских выборов у Німеччині – 2025. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-parlamentskykh-vyboriv-u-nimechchyni-2025>.

42. Партія зелених перемогла партію Мерца на ключових виборах у промисловому центрі Німеччини. *КІЇВ24*. URL: <https://kyiv24.news/news/partiya-zelenyh-peremogla-partiyu-mercza-na-klyuchovyh-vyborah-u-promyslovomu-czentri-nimechchyny> (дата звернення: 23.04.2026).